

KIRKER I DIN BY

LÆRERVEJLEDNING

FOLKEKIRKENS SKOLETJENESTE I GLADSAXE OG HERLEV

Kolofon

Forløbet *Kirker i din by* er tilrettelagt og udarbejdet af Folkekirkens Skoletjeneste i Gladsaxe og Herlev, 2022

Klassetrin: 3.-5. klasse

Forløbet er for tilmeldte klasser.

Fotos: Morten Friis

Arkitekturtegninger: Jakob Milan

Indhold

Beskrivelse af forløbet

Forord

Formål

Forløbets faser

Materialer

Brug af hjemmesiden

Vejledning til undervisningen

Fase 1: Stemninger i rum

Fase 2: Kirkerummets historie

Fase 3: Kirkerummets brug og funktion

Fase 4: De lokale kirkerum

Fase 5: Kirkebesøg

Fase 6: Afsluttende produkt

Baggrundsmateriale til læreren

Kirkens rum og stemning

Kirkebygningens historiske udvikling

- Trækirker
- Romanske kirker
- Gotiske kirker
- Kirkerummet efter reformationen
- Byudvikling og kirkebyggeri
- Moderne kirkebyggeri

Kirker i din by

- Herlev kirke
- Buddinge kirke
- Bagsværd kirke

Litteratur

Kopiark til tidlinjeholdelse

Elevens læsebog

Elevark

Forord

På en bakketop ude på landet, i enhver mindre landsby eller midt i byens puls ligger den – kirkebygningen. Hvad er det for et rum? Hvilken historisk udvikling har det gennemgået og hvad bliver den brugt til af mennesker i dag? Det er den undersøgelse, elever og lærere inviteres ind i med dette forløb.

Udgangspunktet tages i elevernes egen "baghave" her i Gladsaxe og Herlev. Det er gennem besøg i de lokale kirkerum, at eleverne gør sig erfaringer med rummets stemning, historie og funktion. Nogle elever har måske aldrig været i kirkerne mens andre har mange erfaringer derfra. Gennem fotos og oplevelsesbesøg får eleverne et fælles erfaringsgrundlag at tale ud fra.

Ud over at være rum i elevernes nære miljø, er kirkerne også et link til den store historie: Fra vikingetidens tidlige trækirker hen over middelalderens store kirkebyggeperiode og til nutidens moderne kirkerum. Mange af tidsaldrene er spejlet i det lokale kirkebyggeri, og herved kan kirkerne blive et prisme til elevernes forståelse af sammenhænge mellem det lokale og nationale.

Kirkerummets opbygning og inventar fortæller om, hvad det bliver brugt til, og hvordan mennesker i det omgivende samfund får mulighed for at finde ro, mening og trøst i kirkens højloftede rum. Gennem små fortællinger får eleverne viden om, hvordan mennesker bruger og oplever rummet både til ritualer og til at tænke over nogle af livets store spørgsmål.

God fornøjelse med forløbet!

Buddinge Kirke

Formål

Formålet med forløbet er, at eleverne får erfaring med og viden om, hvordan kirkebygninger i elevernes nærmiljø hænger sammen med den store historiske fortælling og med det almene spørgsmål om, hvad det vil sige at være menneske.

Gennem undersøgelse af kirkerummenes stemning, historie og funktion skal eleverne opøve opmærksomhed på, hvordan de sanser rum, forståelse for kronologi og de skal opbygge deres viden om, hvordan kirkerummet bruges. Det skal øge deres viden om lokal kulturhistorie og forståelsen for, hvordan den religiøse dimension udtrykkes og understøttes gennem kirkerummenes arkitektur og inventar.

Målgruppe: 3.-5. klasse

Fag: Kristendomskundskab, historie, håndværk og design, billedkunst.

Forløbets faser

- FASE 1. Stemninger i rum: 1 lektion
- FASE 2. Kirkerummets historie: 4 lektioner
- FASE 3. Kirkerummets brug og funktion: 1 lektion
- FASE 4. De lokale kirkerum: 1 lektion
- FASE 5. Kirkebesøg: 2 lektioner
- FASE 6. Afsluttende produkt: 4-6 lektioner

Materialer

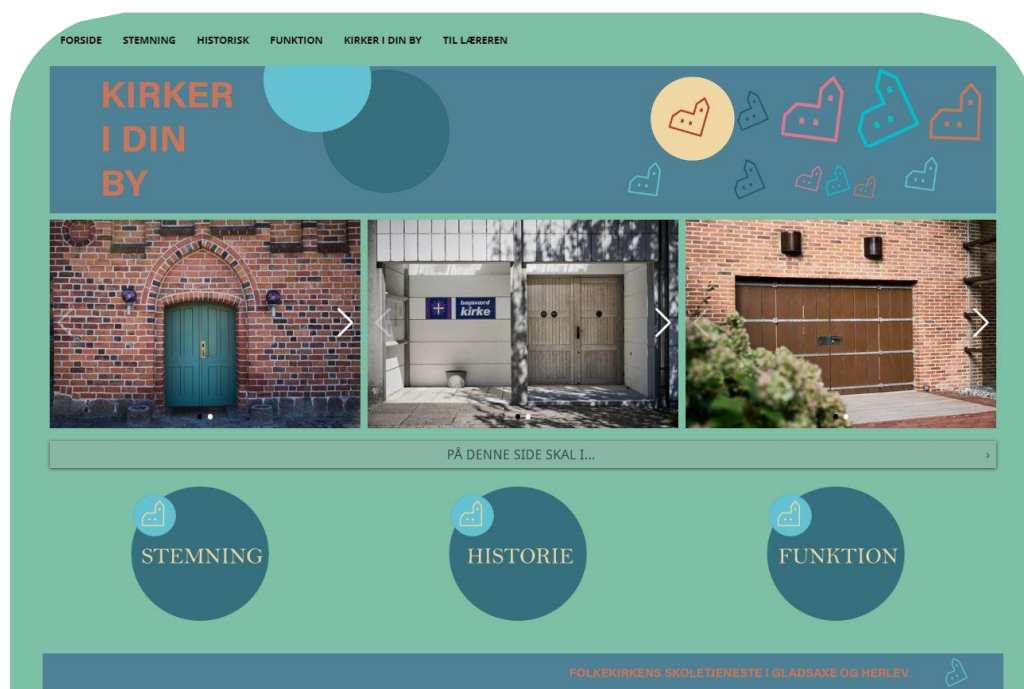
Hjemmeside: www.fs-oest.dk/kirkeridinby

Lærervejledning

Elevens læsebog

Hæfte med elevark

27 brikker til Mix og Match

Brug af hjemmesiden

Hjemmesiden i forløbet kan enten bruges til tavleundervisning og fælles overblik i klassen eller til at eleverne selv kan søge fotos og læse på siden.

Den er opdelt i underemnerne: *Stemning, historie og funktion*. Under *til læreren* ligger forslag til kreativt produkt samt *lærervejledning, Elevens læsebog og læsetekster*.

Fase 1

Stemninger i rum

Her arbejdes med rum og de stemninger, man kan opleve i fx klasseværelset, børnehaven, biografen, biblioteket, supermarkedet og kirken. Eleverne opfordres til erindring af rum, der er særlige for dem selv, samt til at mærke efter hvilken stemning, de opfatter i forskellige rum. Derefter rettes opmærksomhed mod kirkens rum, og mod at kirkerummet kan stemme mennesker til at få tanker, som måske er anderledes fra de tanker, man kan få i andre rum.

Elevers læsebog

Der arbejdes med de to læsesider. Samme tekster findes på hjemmesiden.

- *Mit særlige rum*: Her spores eleverne ind på, at rum kan have stemninger.
- *Stemninger i rum*: Her rettes opmærksomhed mod alle de rum der er omkring os, herunder kirkerum.

Elevark

Der er mulighed for at arbejde med 3 elevark:

- *Et særligt rum*: Er en poetisk skrivelse, hvor eleverne skal erindre et rum der er særligt for dem.
- *Hvilken stemning*: Kan også laves fælles på klassens interaktive tavle, idet billederne også ligger på hjemmesiden. Hvis der arbejdes fælles, bør eleverne opfordres til at foretage personlige valg, fremfor at klassen skal blive enige om noget.
- *Kirkens rum*: Opfordrer til at beskrive egne erfaringer med kirkerum, samt forestille sig hvilke tanker mennesker mon gør sig i et kirkerum.

Eksempel på udfyldte elevark

Kirkens rum

Tal sammen to og to

Har du været i et kirkerum?
Hvis du har, så fortæl en kammerat om kirken.

- Hvordan husker du rummet?
- Hvem var du der med?

Tal også om: Hvordan er kirken anderledes end jeres klasselokale?

Jeg tror de tænker på Gud og hvad der sker når man dør.

Hvad tror du mennesker tænker på, når de er i kirkens rum?

Hvilken stemning?

Når jeg ser rummet bliver jeg...
Sæt strek

Nysgerrig

Bange

Tanksom

Spændt

Energisk

Trist

Stresset

Sulten

Søvnig

Tryk

Rolig

Noget andet

Et særligt rum

Jeg husker et særligt rum

Jeg husker min morders køkken

Jeg var der hver eneste sommer

Jeg tænkte at det var dejligt at være på ferie

og følte mig tryk og elsket

Lyset i rummet var gyldent og varmt

og jeg så en stor skål jordbær

og blev forventningsfuld

Duften af sommer og jordbær

gjorde mig glad

Jeg fik lyst til, at kramme min mor

Jeg vil aldrig glemme det rum

Fase 2

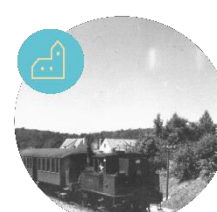
Kirkerummets historie

Her arbejdes med, hvordan kirkerummet har udviklet sig fra de første kirker og frem til i dag. Det viser en udvikling fra lavloftede mørke kultrum, over lyse hvælvede kirkerum til nutidige multianvendelige kulturhuse. Eleverne får kendskab til trækirker fra vikingetiden, romansk og gotisk byggestil fra middelalderen, kirkerummets forandring efter reformationen, samt moderne kirkebyggeri. De kommer også omkring, hvordan 1900-tallets befolkningsvækst i Gladsaxe og Herlev har betydning for antallet af kirkebyggerier i Gladsaxe-Herlev Provsti.

Elevens læsebog

Der arbejdes med 6 læsesider. Samme tekster findes på hjemmesiden, hvor der vil være ekstra fotos og flere oplysninger. Her findes desuden mere uddybende læsetekster til læsesterke elever. Disse kan også læses hvis man scanner QR-koden i læsehæftet.

- **Vikingetid:** Eleverne lærer om, hvordan den nordiske asatro i samfundet langsomt skifter til kristendom. En følge heraf er at de første trækirker i Danmark blev bygget i vikingetiden.
- **Tidlig middelalder:** Her er fokus på, hvordan man i tidlig middelalder overgik til at bygge med sten fra marken og hvilke kendetegn der er for den romanske byggestil. Der vises billeder af Gladsaxe Kirke, hvor det er synligt, at kirken er startet som en romansk kirke der senere er udvidet.
- **Senmiddelalder:** Den gotiske byggestil introduceres og eleverne lærer at kirkerne nu bygges med munkesten. Der er fotos af Herlev Kirke som har kamtakket gavl og hvælvinger der er typiske gotiske træk.
- **Reformation:** Eleverne hører om Martin Luther og om, hvorfor han kom til at reformere kirken. De får viden om hvorledes Luthers nye tanker kan ses i kirkerummet, og vises foto af Herlev Kirkes prædikestol som blev tilføjet i kirken lige efter reformationen.
- **1800-tallet:** Her fortælles om hvordan Gladsaxe og Herlev voksede eksplosivt da Slangerupbanen kom til. Eleverne kan se kort af området og måske finde hvor de selv bor. På hjemmesiden kan eleverne læse, hvornår Gladsaxe-Herlev Provstis 11 kirker blev bygget. Der vil være fokus på, at provstiets 9 kirker er bygget i 1900-tallet, mens kun to er fra middelalderen.
- **Moderne tid:** På siden kan eleverne læse om de nye materialer, der kendetegner de moderne kirker, samt hvordan arkitekturen forandrede sig. De vil også præsenteres for, at kirkebyggeriet har udviklet sig fra at være rum kun til kirkelige handlinger, til nu at være multianvendelige kulturhuse.

Elevark

Der er mulighed for at arbejde med 3 elevark:

- *Hvornår var det nu det var?* Her sættes streger mellem kirkebyggeri, historisk periode og årstal.
- *Udsmykning på trækirker.* Her rettes fokus på de første kirkers ornamenterede udsmykninger, som vidner om at vikingetid og kristendom levede side om side.
- *Hvornår er kirkerne bygget?* Her vil fokus være på at sætte streger mellem kirkerne i Gladsaxe-Herlevs provsti og det århundrede, de er blevet bygget i.

Eksempel på udfyldte elevark

Klasseøvelser

Der kan laves fælles klasseøvelser hvor der arbejdes med "tidslinje". Fokus er her på kronologi i forhold til de 6 historiske nedslag i projektet, samt at eleverne kommer i bevægelse. De 6 historiske nedslag der arbejdes med er: *Vikingetid, tidlig middelalder, sen middelalder, reformation, 1800-tallet og moderne tid.*

Kopier brikkerne fra kopiarket bagest i dette hæfte til størrelse A3 og klip dem ud.

Fremgangsmåde

Øvelse 1

Læg et reb på gulvet. Stil 6 toppe med afstand til hinanden ovenpå rebet. Hver top repræsenterer et historisk nedslag. Eleverne får hver en brik med en af de historiske nedslag. Flere børn vil have det samme nedslag. På lærerens anvisning går børnene rundt og bytter brikker. Når læreren siger stop, skal de placere deres brik ved toppene i den rette rækkefølge. Dvs. alle

de brikker hvorpå der står *vikingetid*, skal ligge ved den første top. De brikker hvorpå der står *tidlig middelalder*, skal lægges ved den næste top og så fremdeles. Øvelsen gentages. *Rekvisitter: Brikker fra kopiark, et reb på mindst 6 meter og 6 kegler.*

Øvelse 2

Stafet. Klassen deles i to hold. Holdene står bag hver deres top. Længere fremme på gulvet har læreren lagt 6 hulahopringe til hvert hold. Ringene ligger på en lang række og repræsenterer hver et historisk nedslag. Læreren har lagt brikker med historiske nedslag i cirklerne. Der skal cirka ligge 5 brikker i hver hulahopring. Brikkerne skal være godt blandede. Dvs. i hver hulahopring skal der ligge brikker med forskellige historiske nedslag. Stafetten forløber ved, at eleverne på skift løber ned til hulahopringene, og flytter kun én brik hen i den ring, de mener er den korrekte. Finder man en brik, hvorpå der står *vikingetid*, skal man således placere brikken i den første ring. Holdet fortsætter, indtil en deltager fra holdet mener, at de er færdige. Så afblæses stafetten, og læreren tjekker, om alle brikkerne er placeret korrekt. Hvis ikke, fortsætter stafetten. *Rekvisitter: 2 kegler, 12 hulahopringe og brikker fra kopiark.*

Fase 3

Kirkerummets brug og funktion

Her arbejdes med kirkerummets indretning og inventar samt, hvad rummet bruges til. Eleverne får viden om bygningsdele som: våbenhus, skib, kor, sakristi og tårn. Desuden arbejder de med at genkende prædikestole, døbefonte og altre.

En række små case-fortællinger beskriver rummets brug set fra forskellige kirkebrugere: organisten, kirketjeneren, præsten og mennesker fra menigheden. Eleverne får herigennem sprog for at tale om, hvilke stemninger, der opstår mellem mennesker og rummets former og fortællinger.

Elevens læsebog

Der arbejdes med to læsesider.

- *Kirkens rum*: Eleverne lærer navnene på kirkens bygningsdele og deres brug.
- *Kirkens inventar*: Eleverne læser om alter, prædikestol og døbefont.

Elevark

Der er mulighed for at arbejde med 3 elevark:

- Hvad hedder kirkens rum?
- Hvad kan der foregå i et kirkerum?
- Hvad ved du om en døbefont?
- Hvor er tingen?
- Hvem fortæller?

Øvelse:

- Mix&Match om kirkens inventar

	Salmetavle	Her vises numrene på de salmer, der skal synges i kirken.		Døbefont	Det sted hvor præsten siger: "Jeg døber dig i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn."		Bænke	Her kan man sidde og lytte og synge salmer.
	Alter	Her finder man kirkens særlige bøger, alterlys og blomster.		Prædikestol	Her holder præsten sin prædiken.		Messehagel	En slags kappe som præsten har på i en del af gudstjenesten.
	Lysglobe	Her kan man tænde et lys, og tænke på noget særligt eller bede en bøn.		Orgel	Det instrument der oftest spiller musik i kirken.		Dåbsfad og kande	Der holdes vand i fadet. Vendet bruges ved dåben.

Eksempel på udfyldte elevark

Hvad hedder kirkens rum?

Skriv i de rigtige rum:

Tårn
Apsis
Kor
Skib
Våbenhus

Tegn i de rigtige rum:

Dåbefont
Alter
Prædikestol
Orgel
Bænke

Hvad ved du om en dåbefont?

Skriv her:

Før i tiden blev man døbtet helt under vand ved dåbsbænk. Nu er det almindeligt at have et dåbsfad med en smule vand. Der er en dåbsfont i alle kirker. Indgang var dåbsfonten lavet af træ. I middelalderen var den hugget i sten.

Sæt streger til det rigtige tidsrum:

Middelalder
Vikingetid
Moderne tid

Hvad kan der foregå i et kirkerum?

Man kan sidde og tænke
Man kan være der med skolen
Man kan gå til kor
Konfirmation
Børvedbøb
Dåbsgudestjeneste

Hvor er tingene?

Sæt streger til grundplanen

Hvem fortæller?

Sæt streger til blomsten

- En kirketjener
- En præst
- En far
- En kirkegænger
- En organist
- Et børnebarn
- En organist
- Et barn

Det er en sørlig dag. Min datter skal giftes. Jeg skal fejre hende, og så kirkegænger. Det er så fint, men jeg er lidt nervøs. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint.

Jeg er præst. Jeg holder på bænken og siger. Jeg siger med glæde. Det er så fint. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint.

Jeg er en kirkegænger. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint.

Jeg er en organist. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint.

Jeg er et børnebarn. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint.

Jeg er en kirkegænger. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint.

Jeg er en organist. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint.

Jeg er et børnebarn. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint. Jeg vil gerne være med til kirken. Det er så fint.

Fase 4

De lokale kirkerum

Her vælges et eller flere kirkerum: Herlev Kirke, Buddinge Kirke eller Bagsværd Kirke.

På hjemmesiden findes en underside til hver af de tre kirker.
Her finder man fotos og fortællinger om kirkernes bygningshistorie.

Til hver kirke findes et læseark og et opgaveark, som kan printes til eleverne.

HERLEV KIRKE

BUDDINGE KIRKE

BAGSVÆRD KIRKE

Fase 5

Kirkebesøg

Som en del af forløbet besøger I en af de lokale kirker. Kontakt skoletjenesten for at aftale dato for besøget.

På alle kirkebesøg kommer eleverne til at lytte til lydfortællingen *Kirken*, lavet af teaterfolk fra Carte Blanche. Fortællingen inviterer til indlevelse i bygningens egen fortælling: Hvad har den oplevet, set og mærket?

Desuden er der en række aktiviteter tilpasset hver rum. Se de forskellige fokuspunkter nedenfor:

Herlev Kirke

- Historisk fokus – arbejde med kalkmalerier og inventar

Buddinge Kirke

- Symbolfokus – arbejde med kirkens altervæg

Bagsværd Kirke

- Lys og natur-fokus – arbejde med lyset og naturen som inspiration.

Fase 6

Det afsluttende kreative produkt

Kreativt produkt

Som afslutning på hele forløbet *Kirker i din by*, lægger vi op til, at eleverne arbejder med et kreativt produkt, som en æstetisk fordybelse af nogle af de sanseindtryk og refleksioner, de har gjort sig gennem forløbet.

Herunder er beskrevet nogle muligheder for produkt. De kan bruges som konkret fremgangsmåde eller som oplæg og inspiration. Der er konkrete forslag dels til "kirkebygningens historiske udvikling", og dels til de tre lokale kirker, som klasser besøgt.

Kreative oplæg til kirkebygningens historiske udvikling

På hjemmesiden ligger der detaljerede beskrivelser af fremgangsmåden under "Til læreren".

- *Byg en træ-kirke* fra vikingetiden. Her skal der gang i limpistol og ispinde, når I samler og maler en trækirke. I oplægget beskrives en helt konkret fremgangsmåde, men I kan sagtens udtænke jeres egen.
- *Byg en sten-kirke* fra den tidlige middelalder. Her laves en stenkirke i pap og papir. Lav vinduer af plastik, og læg en lyskæde inde i kirken. Der er skabeloner med, som er lige klar til brug, men lav også meget gerne jeres helt egne forslag til, hvordan kirkerne skal se ud.
- *Byg en murstens-kirke* fra den sene middelalder. Lav jeres egne mursten i ler, og byg en kirke fra senmiddelalderen. Denne opgave er den mest tidskrævende, men hvis hele klassen arbejder sammen, er det både sjovt og spændende, at være murere og lægge sten i forbandt.

Alle i klassen kan arbejde med samme slags kirke, men klassen kan også opdeles i historiske perioder, så man laver en slags fælles frise af kirkebygningens udvikling.

Kreative oplæg til det lokale kirkerum:

På hjemmesiden ligger der detaljerede beskrivelser af fremgangsmåden under "Til læreren".

- *Herlev kirke - Skyggeteater med Sct. Jørgen og dragen.* Fordyb jer i historien om Sankt Jørgen og dragen, og lav jeres eget skyggeteater. I oplægget er der mulighed for at bruge skabeloner, men det bliver helt klart sjovest, hvis børnene tegner deres egne figurer. Man kan evt. have en pandelampe på, når man spiller skyggeteatret. På den måde bliver det nemmere, at have mange grupper i gang på samme tid. De største elever kan selv bygge teaterscenen, mens de yngste elever skal have hjælp af læreren. Helt enkelt kan man også bare skære et hul i en stor papkasse og sætte stof eller hvidt japanpapir/silkepapir bagpå.

- *Buddinge kirke - Laminerede symboler til vinduerne.* I denne opgave kan man vælge at lave duer med hele klassen, men man kan også bruge teknikken på alle de øvrige symboler eleverne har mødt i Buddinge kirke. Gør man det, skal eleverne selv tegne symbolerne, og klippe hul i midten til silkepapiret. Det ser flot ud, når alle symbolerne hænger på klasselokalets vinduer, og lyset skinner gennem silkepapiret. Det giver et godt samlet udtryk i den endelige ophængning, hvis man styrer farvevalget lidt for børnene.

- *Bagsværd kirke - Design med inspiration fra naturen.* Denne opgave har gode differentieringsmuligheder. I oplægget kan man se hvordan opgavens endelige produkt kan løses både med at lime dele på papir, ved at trykke med stempel og maling på papir, og endelig ved at trykke på stof. Den helt nemme version er, kun at lime pressede blomsterdele på papir.

Vi vil meget gerne se hvad I laver, og bliver glade hvis I mailer fotos af jeres produkter til fsg@fsg.dk.

Baggrundsmateriale til læreren

Det stemte kirkerum

Alle bygninger i vores samfund opføres fordi, de skal bruges til noget – til at bo i, til at holde skole, til at arbejde i eller til at træne i. Men bygningerne afspejler ikke blot deres funktion, de har også en materialitet - et arkitektonisk og æstetisk udtryk.

Kirkernes rum er opført for at skabe rammen om tilbedelsen til Gud, og om centrale begivenheder i menneskers liv: det lille barns indtræden i verden, det unge menneskes overgang til voksen, kærlighedens markering hos dem, der vil danne par, afskeden med livet og mange andre vigtige livsbegivenheder. Kirkens ritualer er med til at forme dens rum.

Men kirkebygningerne er andet og mere end funktionelle murskaller omkring de kirkelige handlinger. Kirkebygningerne er også arkitektoniske værker, hvor der er tænkt over alle materialer og detaljer, i ønsket om at skabe helt unikke rum, der taler til menneskers kroppe og tanker på særlige måder.

Kirkens arkitektoniske grundformer

Kirkerne i Danmark er opført i forskellige historiske perioder, og varierer derfor i udtryk. Men trods dette er der en række gennemgående kirkearkitektoniske "grundfigurer", som ifølge æstetikforskere tjener det formål at stimulere vores tanke og forståelse til at bevæge sig "dybere og højere".

Grundfigurerne omhandler bygningens bevægeretning mod kirkens alter og knæfald, lysindfaldet, akustikken og rumfordelingen med våbenhuset, der forbereder sindet til at træde ind i kirkerummet med højt til loftet og særlige genstande som prædikestol, døbefont og alter. Man kan sige, at kirkebygningen påvirker og guider den, der går ind i den med sit arkitektoniske sprog af rum, stof og lys.

Påvirkningen sker gennem bygningens struktur og materialer. Stoflighed og tyngde etableres blandt andet ved kirkerummets indre murværker, der ofte består af pudsede eller rå mursten. Det fremhæver bygningens stoflighed og giver indtryk af at den menneskelige krop, der opsøger rummet, møder kirkens egen bygningskrop.

I de fleste kirkerum har lysindfaldet en særlig diffus karakter. Det falder ind fra mange sider, kommer ind ad vinduer, der sidder højt oppe og brydes i farvet glas og på murfladerne i forskellige vinkler.

I nogle kirker er murene høje og tykke, hvilket skærmer det indre rum fra de forstyrrelser, der kunne komme fra den pulserende verden ude fra.

Stemthed og atmosfærer

Teolog og filosof K.E. Løgstrup brugte betegnelsen "stemthed" om kirkerummets særlige atmosfære. For ham kunne stemtheden beskrive den oplevelse, at noget bliver vakt i mennesket på et førsprogligt plan. Det kan være oplevelsen af at være meget lille i en stor verden, eller oplevelsen af, at være favnet af lyset og bygningens stoflighed. Alt efter hvilke erfaringer man selv kommer ind i rummet med, kan det opleves opløftende eller det modsatte.

Atmosfære og stemthed er noget, der opstår mellem bygningen og det enkelte menneske. Den tyske filosof Gernot Böhme har forsket med særlig opmærksomhed på at beskrive hvad rumlige atmosfærer er. I sine beskrivelser understreger han, at den atmosfære man kan opleve i et rum, opstår imellem forskellige kvaliteter i rum og ting i samspil med de mennesker, der træder ind i rummet. Der er altså ikke tale om subjektive følelser, men om et samspil mellem menneskekroppens erfaringer og fornemmelser og bygningskroppens materialitet og historie.

Kirker i din by

Når vi med dette forløb inviterer elever og lærere ud i de lokale kirkebygninger er det for at opøve opmærksomheden på, hvordan den stemthed, der opstår i kirkerummet kan inddrages i undervisningen. Hvad fortæller kirkerummet og stemningen om den religiøse dimension, om kristendommen, om danmarkshistorien? Og hvordan kan eleverne sammen undersøge og lade sig inspirere af rummets æstetiske udtryk og håndværksmæssige kvaliteter?

Kirkerum gennem tiden

Trækirker – sen vikingetid

Fra 700-årene nåede kristne strømninger fra syd til Danmark. Asatro og kristendom fandtes således side om side i flere hundrede år inden Danmark fik sin såkaldte dåbsattest med Jellingestenen. Befolkningen tog med tiden flere og flere kristne skikke til sig. I 848 Opførte munken Ansgar den første kirke i Hedeby og kirkebyggeriet i Danmark tog sin begyndelse.

De første danske kirker var bygget af træ og var meget primitive. Det var såkaldte *stavkirker*, hvor planker (stave) side om side var hamret og gravet ned i jorden. Øverst var de fæstnet på tværs med et dekoreret hammerbånd. Dekorationerne var ornamentik som vi kender det fra vikingetidens dekorationer. Ingen af disse stavkirker er bevaret i Danmark, men der findes fortsat en del i Norge og en enkelt i Sverige.

Stavkirken bestod af et lille mørkt skib og et endnu mindre kor mod øst. I væggene var der nogle gange meget små højtsiddende runde vinduer. Vinduerne var små for at holde på varmen, men betød dog også at kun ganske lidt lys slap ind. I forbindelse med kirken kunne der være opført en klokkestabel som er en fritstående overdækket konstruktion til en klokke. Man skulle stå op under gudstjenesten og kirkens inventar bestod af en døbefont og et alter. De ældste døbefonte var bygget i træ og kunne ligne en tønne eller et mindre vildmarksbad hvor det lille barn blev dyppet helt under vandet.

Man ved ikke noget med sikkerhed omkring udsmykningen indendørs, men idet hammerbåndene var dekorerede med træskærerarbejde, kan det også tænkes at det var tilfældet i kirkerummet.

Rekonstrueret stavkirke på Moesgaard museum, Wikimedia common

Romanske kirker - tidlig middelalder

I takt med kristendommens udbredelse og et stigende befolkningstal, blev der brug for flere og større kirker. I løbet af 200 år blev der bygget nær ved 2000 nye kirker i Danmark.

Kirkerne blev bygget af sten, enten kampesten fra markerne eller tilhuggede kvadersten. På handelsrejserne ud i verden havde man lært at brænde kalk til mørtel, hvilket gjorde det muligt at bygge med sten som var langt mere holdbart og også sikrere i forhold til brand.

Mange steder byggede man simpelthen stenkirken udenom trækirken. Når stenkirken var bygget færdig, fjernede man trækirken. Kirkerne bestod fortsat af et kirkeskib og et smallere kor mod øst. Koret blev i nogle tilfælde afsluttet med en halvbueformet apsis.

Skib og kor var afskilt med en væg med en rundbuet åbning, som en slags portal. Kun præsterne havde adgang til koret hvor der var et alter hugget i granit. I skibet var der murede bænke langs siderne og nær indgangen en stor døbefont ligeledes hugget i sten.

Man var inspireret af den romerske rundbuestil, der er kendetegnet ved, at alle døre og vinduer var afsluttet af en rundbue i toppen. Da det var romernes opfindelse, har man sidenhen kaldt disse kirker for romanske kirker.

Kirkerne var enkle og havde lave trælofter. Der var fortsat temmelig mørkt i kirkerummet, da vinduerne var placeret højt og var forholdsvis små. I begyndelsen var vinduerne uden glas, men man brugte at dække vinduerne med udstrakte svineblærer for at holde blæsten ude. Mørket havde nu ikke den store betydning, da der ikke var behov for at kunne læse. Præsten sagde hvad der skulle siges, ganske vist på latin, og der fandtes endnu ikke bøger.

Udsmykningen i kirken var som regel sparsom og bestod af alterstager og et krucifiks på alteret eller hængende i apsis, samt eventuelt enkle kalkede hjulkors på væggene. Det romanske krucifiks fremstillede Jesus som den sejrende himmelkonge med kongekrone. Armene står vinkelret ud fra kroppen og hænderne er åbne. Selv i døden blev Jesus vist som den åndelige konge der sejrer over både døden og djævelen.

Enkelte steder har man fundet kunstfærdige kalkmalerier i kraftige farver, og det er også set at døbefonten har båret spor af bemaling. Dørene var jernbeslåede og beslagene kunne være kunstfærdige figurer.

Rekonstrueret romansk kirke på Hjerl hede, Wikimedia common

Gotiske kirker - senmiddelalder

I senmiddelalderen skete der en stor udvikling inden for kirkebyggeriet i Danmark. Håndværkere fra udlandet tilføjede nye teknikker og materialer. Efter "den sorte døds" afslutning kom der mere ro i landet og man opnåede en større økonomisk stabilitet. Inden for kirkebyggeriet betød det, at der blev bygget større og at der også blev tilføjet mange små tilbygninger som våbenhus, sakristi, kapel og klokketårn. De ekstra tilbygninger blev ofte betalt af lokale herremænd mod at de senere kunne få en gravplads i kirkens gulv.

Fra Italien lærte man at brænde ler til mursten og tegl, og ler var der nok af i Danmark. De italienske håndværkere præsenterede en form som man brugte til de såkaldte *munkesten*, en mursten der er lidt større end den man bruger i dag, og med den kunne man bygge meget hurtigere end med kampestenene. Byggestilen er siden blevet kaldt gotisk og er kendetegnende ved at være "himmelstræbende", både i forhold til spir, søjler, buer og hvælvinger. Vinduer og døre var nu højere og smallere og blev alle afsluttet med en spids bue, hvorfor ordet "spidsbuestil" også blevet brugt om byggestilen. De flade bjælkelofter blev erstattet med hvælvinger og byggeriet blev langt mere detaljeret. Man murede også fordybninger (blændinger) i forskellige former i murværket for at pynte på de store lodrette flader.

Klokkerne flyttede fra klokkestablerne og op i de nye vestvendte tårne og kunne nu høres langt væk. Tårnet også bygget i gotisk stil med kamtakke gavle og kirkens indgang blev flyttet hertil. I det nye sakristi ved koret kunne præsten klæde om og de værdifulde kalk og disk til nadveren kunne opbevares her. Koret var stadig kun for præst og andre gejstlige. I våbenhuset kunne præsten give sin indledende velsignelse til dem der kom for at deltage i ritualer eller ceremonier. Det er først efter reformationen, at rummet har fået navnet "våbenhus". Til at begynde med var det rummet med indgangsdøren som havde en rituel betydning. Selve skibet kom nu til at rumme træbænke som supplement til de murede bænke langs væggene. Træbænkene var placeret forskellige steder i rummet og ikke som nu på rækker. At have sin egen bæk var et statussymbol og bestemt ikke alle forundt.

Udsmykningen blev meget detaljeret. Der var store farvemættede kalkmalerier, altertavler udskåret af dygtige træskærere, store krucifikser med en nu lidende og udmagret Jesus-figur med nagler og tornekrone. Det gotiske krucifiks fremstiller Jesus som den lidende frelser som gennem sin død skaffer mennesker evigt liv. Man brugte nu glas i vinduerne og tillagde lyset i kirkerummet religiøs betydning. Farverige mosaikker gjorde at lyset lignede himmelsk lys og hvælvingerne at lyden gav genklang, så det nærmest lød som kom det fra himlen.

Det gotiske kirkerum som sådan kunne rumme mange begivenheder på samme tid, f.eks. en dåb, en der går bod, messe foran alteret osv. Hvert ritual havde sit sted i kirken og rummet var langt mere fleksibelt end tidligere.

Århus domkirke, Wikimedia common

Herlev Kirke

Kirker efter reformationen

Martin Luthers opgør med katolicismen fik betydning for kirkerummets indregning. Luther ønskede at gudstjenesterne skulle involvere menigheden i langt højere grad end det ellers var tilfældet i middelalderen. Menigheden skulle høre Guds ord på et sprog de forstod. Præsten holdt nu lange prædikener og dermed opstod behovet for prædikestol og hertil også bænke opstillet som ved et teater. Der havde kun været få prædikestole før reformationen, men nu blev de et fast inventar.

Kirkerummet gik fra at være et helligt, indviet sted til at være menighedens rum. Væggen mellem skib og kor forsvandt og menigheden kunne nu gå op i koret og modtage nadveren.

En del altertavler blev udskiftet og var nu udsmykket med skriftord frem for billeder. Folket skulle ifølge Luther møde Biblens ord i kirken og ikke se på tilfældige billedkunstners fortolkninger. På den måde understøttede altertavlerne præstens ord, de blev en slags pegetavler.

Udsmykningen i kirken var også noget menigheden kunne få indflydelse på, i hvert fald hvis man var velhavende. Havde man penge nok, kunne man bekoste et stykke inventar eller en udsmykning og derefter blive forevigtet med mindeplader af forskellige slags. Det protestantiske kirkerum blev således præget af minder om almindelige, dog velstående, mennesker ved våbenskjold, initialer og rosende indskrifter.

Folkekirker i Danmark

Danmark har ca. 2385 folkekirker.

Ud af dem er 1724 bygget før reformationen, dvs. 73%.

De resterende kirker fordeler sig sådan:

1500-tallet: 29 kirker (heraf efter reformationen i 1536: 13)

1600-tallet: 19 kirker (heraf 6 slots- eller herregårdskirker)

1700-tallet: 20 kirker (heraf 6 slots-, herregårds- eller værnkirker)

1800-tallet: 181

1900-tallet: 402

2000-tallet: 11

Data hentet fra kirkearkitektur.dk

I 1600- og 1700-tallet blev der kun bygget ganske få nye kirker i Danmark. Der var mest tale om til- og ombygninger inspireret af tidens byggemode.

Under renæssancen (1550-1630) var det de firkantede former, orden og symmetri. I Baroktiden (1630-1740) var det overdrevne, svulstige udsmykninger og snoede gyldne spir. I rokokkotiden (1740-1775) var det den lette og elegante stil med pastelfarver som blev afløst af nyklassicismens (1775-1850) monumentale byggestil med rene linjer, umalet eller brunmalet træ, hvide flader og store søjler.

I forbindelse med grundloven i 1849 fik man en nyordning af kirkernes økonomi og der blev mulighed for at restaurere og istandsætte kirkerne, hvilket betød at mange overhvidtede kalkmalerier igen så dagens lys.

Katekismus altertavle fra år 1585, Udby kirke, Wikimedia commons

Moderne kirkebyggeri

Under industrialiseringen (1850-1920) var der stor befolkningstilvækst i de større byer og der blev alt for få kirker til alle de mennesker der flyttede til byerne. I 1900-tallet blev der bygget hele 402 nye kirker i Danmark.

Mange af de nye kirker, særligt dem fra 1960'erne og 1970'erne afveg i form og struktur fra de karakteristika kirkebygninger hidtil havde haft. De nye kirker fulgte ikke en fast kirkestil, men de enkelte arkitekter havde stort spillerum i forhold til materialevalg og byggestil.

En del af kirkernes stilart som dominerede perioden i Danmark 1930-1970'erne er siden kaldt modernisme: Rene former, lige linjer, flade tage, bygninger formet som kasser og store glaspartier. Form skulle følge funktion og alt skulle være så enkelt og funktionelt som muligt med kun få dekorationer og udsmykninger. Arkitekturen skulle afspejle det funktionelle og målrettede moderne samfund. Der kom nye byggematerialer som beton og stål i spil. Det er ikke længere nødvendigt at bygge i sten. Stålskellet og betonelementer gav helt nye muligheder

Inventaret i kirkerne forblev dog det samme med prædikestol, alter, døbefont, orgel, salmetavler og indsamlingsbøsser. Som noget nyt så man, at prædikestolen ofte blev placeret i øjenhøjde med menigheden og bænkerækkerne blev erstattet med stole, der er mere fleksible og giver plads til forskelligartede kulturelle arrangementer. I de moderne kirkebygninger skal der nemlig foregå meget andet end gudstjenester. Derfor er der også tit kontorer, mødesale mm. knyttet til de moderne kirkebyggerier. Kontrasten mellem hverdagsrum og kirkerum er blevet mindre og kirkerummet former sig hele tiden efter brugen. Dog ser man at mange nyere kirkebygninger stadig følger traditionerne for, hvilke bygningsdele en kirke skal bestå af.

Kirkerne i Gladsaxe-Herlev Provsti

Gladsaxe-Herlev Provsti består af 11 sogne og 13 kirkerum:

**Bagsværd Kirke - Stengård Kirke - Buddinge Kirke
Søborg Kirke - Haraldskirken - Søborgmagle Kirke
Gladsaxe Kirke - Mørkhøj Kirke - Herlev Kirke
Præstebro Kirke - Lindehøj Kirke - Birkhom Kirkesal
Kirkerum på Herlev Hospital**

Erhard Jakobsen var i 1958-74 borgmester i Gladsaxe kommune og blev på mange måder et symbol på velfærdssamfundet. Befolkningstallet i de to kommuner mere end fordobledes i perioden fra 1950-1970.

Som det ses af tabellen er 7 af provstiets kirke bygget under Erhard Jakobsens borgmestertid. En ottende, nemlig Bagsværd kirke, blev også igangsat af Erhard Jakobsen, men nåede ikke at blive færdigbygget i hans tid som borgmester. Lidt spøgefuldt er Erhard Jakobsen blevet kaldt den største kirkebygger siden Christian 4!

To af provstiets kirker er middelalderkirker, nemlig Gladsaxe og Herlev kirke. Engang lå der også en kirke i Bagsværd, men den blev revet ned lige efter reformationen.

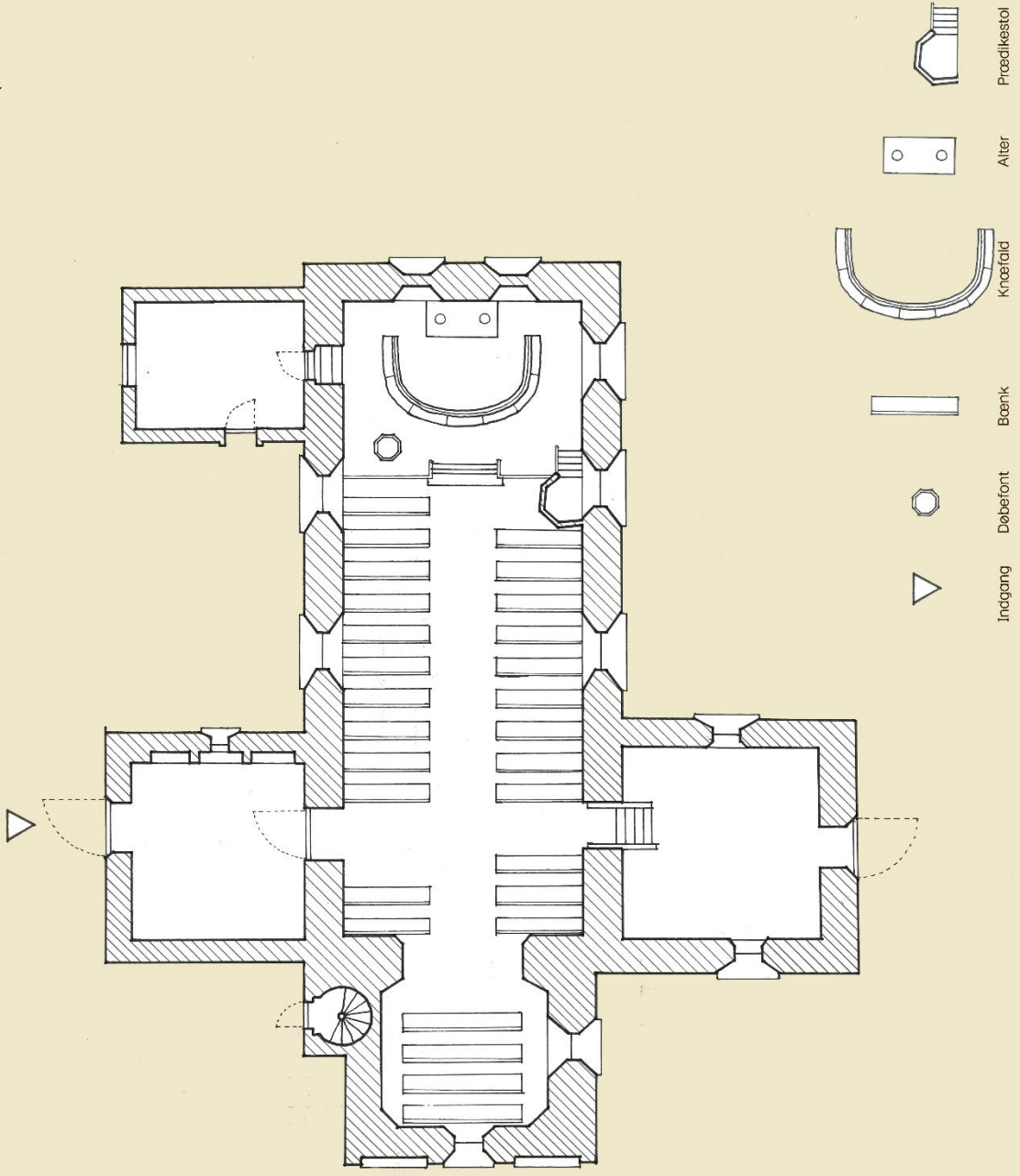
Gladsaxe kommune	Gladsaxe Kirke	Ca. 1180
Herlev kommune	Herlev Kirke	Ca. 1450
Gladsaxe kommune	Søborg Kirke	1914
Gladsaxe kommune	Mørkhøj Kirke	1960
Gladsaxe kommune	Stengård Kirke	1962
Herlev kommune	Præstebro Kirke	1966
Gladsaxe kommune	Haraldskirken	1967
Gladsaxe kommune	Buddinge Kirke	1968
Gladsaxe kommune	Søborgmagle Kirke	1968
Herlev kommune	Lindehøj Kirke	1969
Gladsaxe kommune	Bagsværd Kirke	1976

Årstal	Indbyggere i Gladsaxe Kommune	Indbyggere i Herlev kommune	Gladsaxe og Herlevs samlede indbyggertal
1787	927	354	1281
1850	1536	778	2314
1901	1754	693	2447
1950	40303	7674	47977
1970	74808	24647	99455
2022	69259	28810	98069

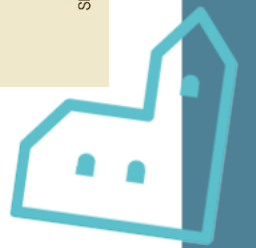

Herlev Kirke

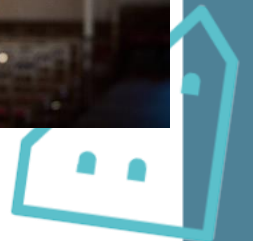
HERLEV KIRKE
Ukendt arkitekt (1400-tallet)

Nord
Skala 1:100

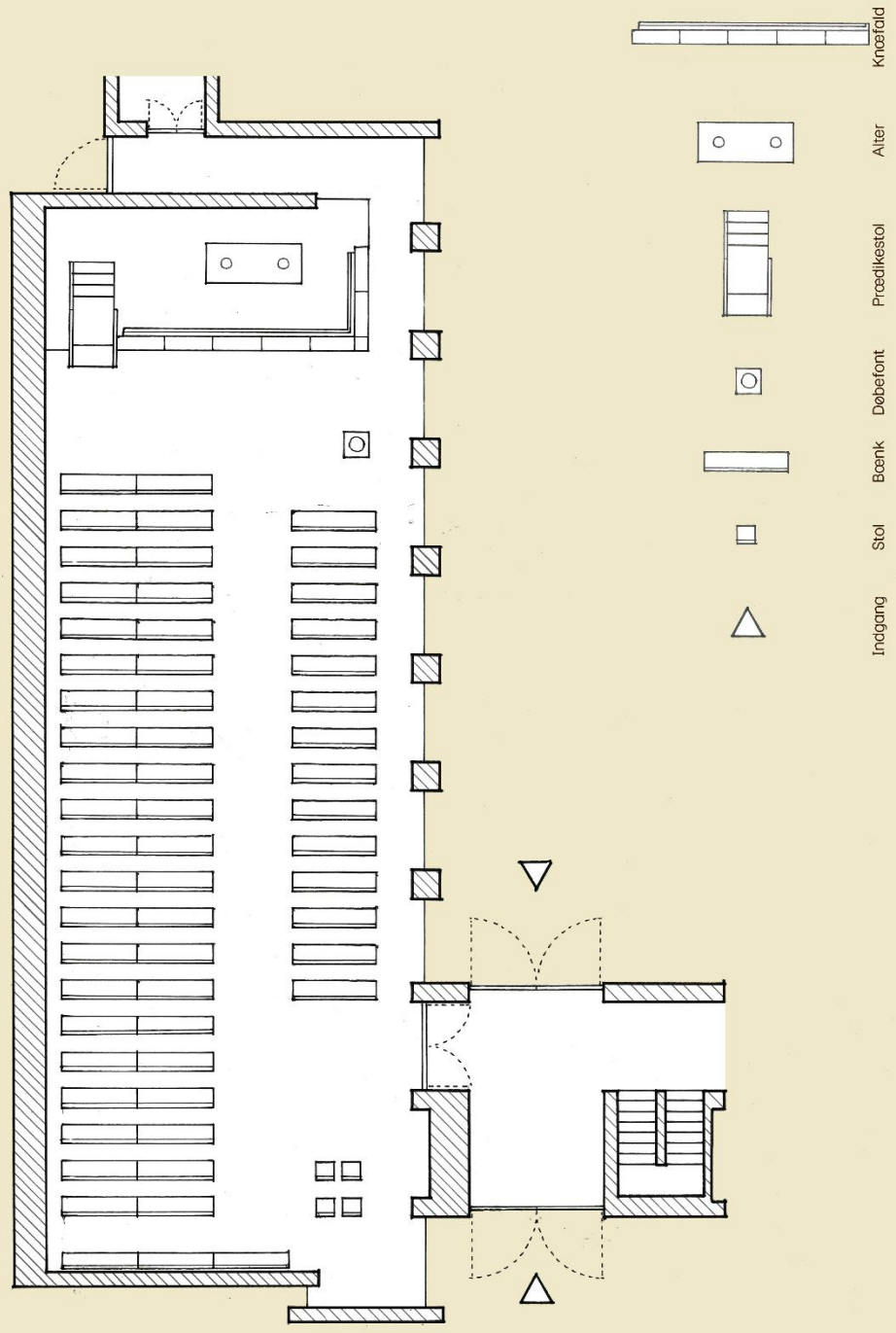

Herlev Kirke

Buddinge Kirke

BUDDINGE KIRKE
Ib og Jørgen Rasmussen (1968)

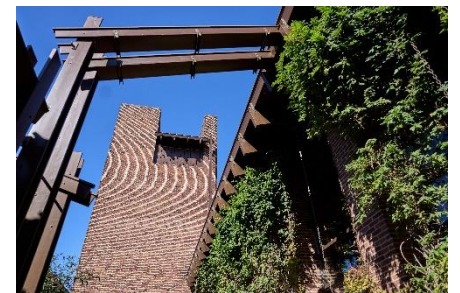
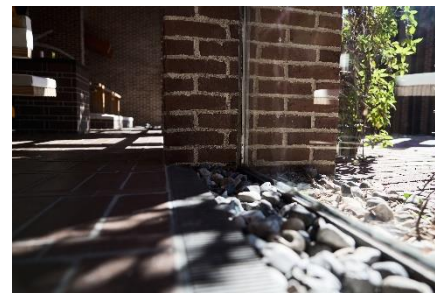

- Knæfald
- Alter
- Prædikestol
- Døbefont
- Bænk
- Stol
- Indgang

Nord
Skala 1:100

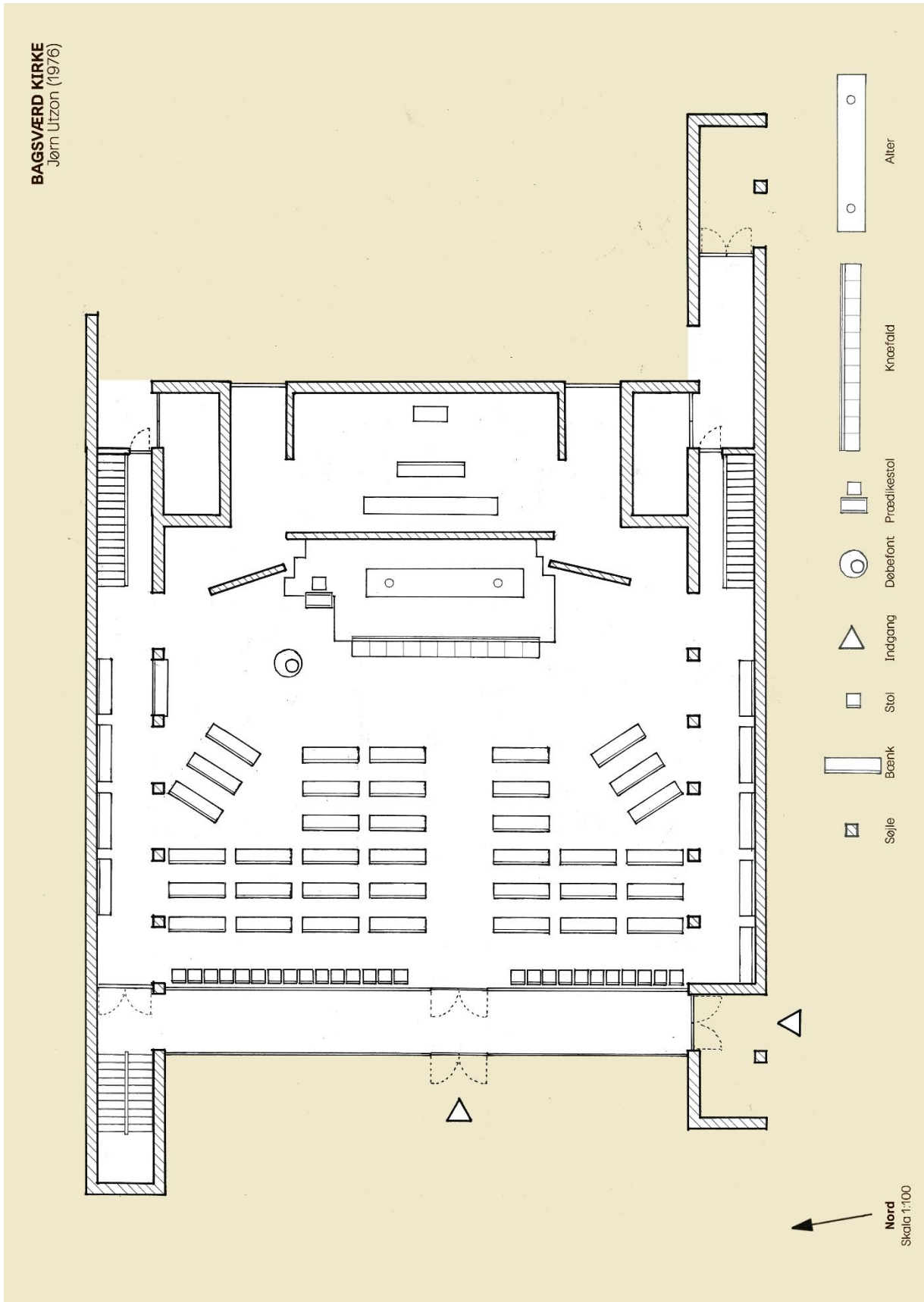

Buddinge Kirke

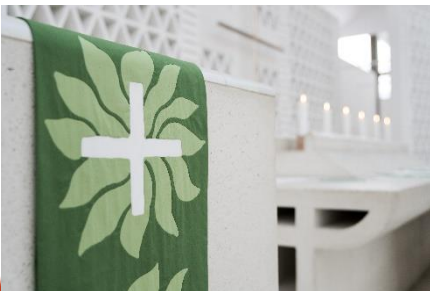
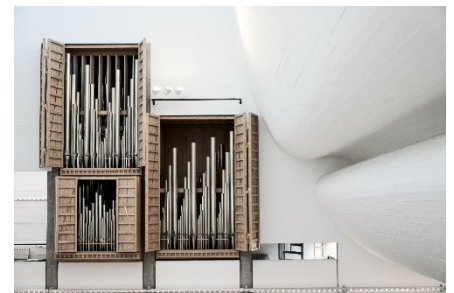

Bagsværd Kirke

BAGSVÆRD KIRKE
Jørn Utzon (1976)

Bagsværd Kirke

Litteratur

Line Marschner: '**Åndelige tankstationer. Om kirkebygningers betydning og potentiale i byerne**',
i: Kritisk Forum for Praktisk Teologi 09/2018.

Akademiraadets Udvalg for kirkekunst, Kirkens Rum – kunsten, arkitekturen og den visuelle liturgi,
Lindhardt og Ringhof, 2022

Kopiark

Vikingetid	Vikingetid	Vikingetid	Vikingetid
Tidlig middelalder	Tidlig middelalder	Tidlig middelalder	Tidlig middelalder
Sen middelalder	Sen middelalder	Sen middelalder	Sen middelalder
Reformation	Reformation	Reformation	Reformation
1800-tallet	1800-tallet	1800-tallet	1800-tallet
Moderne tid	Moderne tid	Moderne tid	Moderne tid

FOLKEKIRKENS SKOLETJENESTE I GLADSAXE OG HERLEV